

לשמוע קול תורה - פסוק השבוע

פרשת שמות

וירא כי אין איש

"וַיֵּן כֹּה וְכֹה וַיֵּן אֵין אִישׁ וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל" (שמות ב, יב).

משה גדל כנסיך בארמונו של פרעה מלך מצרים. בת פרעה גידלה אותו כאילו היה בנה - "וַיְהִי לָהּ לְבֵן", אך בקרבן של משה פעמה נשמתו היהודית הטהורה. הוא ידע שאין הוא שייך לעם המצרי, וברגע שיצא מגבולות הארמון הוא שם פעמיו אל בני עמו - "וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו".

ומה קרה ביום הראשון ליציאתו?

"וַיֵּן אִישׁ מִצְרִי מִכָּה אִישׁ עִבְרִי מֵאֶחָיו". משה לא היה יכול להישאר אדיש נוכח המראה והחליט לפעול, אך פסוקנו מעיד שהוא לא פעל תחת השפעת הכעס על העוול שנעשה לאחיו, אלא היה מתון ומחושב: קודם כול "וַיֵּן כֹּה וְכֹה", לאחר מכן "וַיֵּן אֵין אִישׁ", ורק בסוף - "וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי". מה פשר מתינות זו?

אפשר כמובן להסביר שמשה הסתכל כה וכה ובחן את השטח כדי לוודא שלא יהיו עדים למעשיו, ורק כשהיה בטוח שאין בנמצא מי שיוכל להלשין עליו - הכה את המצרי, ואף טמן אותו בחול כדי לטשטש כל עקבות אפשריים למעשהו.

ואולם חז"ל מפרשים בדרך אחרת. על פי המדרש משה לא מיהר להרוג את המצרי, אלא עיין תחילה בעומק אישיותו של המכה - "וַיֵּן כֹּה וְכֹה". הוא עיין בעברו של המצרי, בחן את מעשיו הרעים וגילה כי מצרי זה היה רגיל להתאכזר ליהודי המוכה כבר זמן רב. הוא הוסיף ועיין גם בעתידו של המצרי וגילה כי גם משם לא תצמח הישועה - "וַיֵּן אֵין אִישׁ". כה רשע היה האיש, ששום אדם כשר לא היה עתיד לצאת ממנו (ע"פ רש"י), ועל כן לא היה כל מקום להקל בעונשו. רק אז, לאחר בירור הדברים, עבר משה לביצוע המעשה: "וַיֵּן אֶת הַמִּצְרִי".

משה רבנו מלמדנו את גודל המתינות והבירור הנדרשים לפני קביעת גזר הדין - אפילו אם מדובר במצרי המכה עברי, ומנגד - את ההחלטיות חסרת הפשרות בביצוע גזר הדין, מרגע שהוכח ללא ספק שהנאשם ראוי לעונשו. משה רבנו איננו מהסס ומחזיר את המצרי - שהתכחש כליל לצלם האלוקים אשר בקרבן - לאדמה שממנה נעשה אדם. "וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל".

הכתב והקבלה מפרש שמשה חיפש וביקש למצוא אם יש טיפת צדק בחברה, אם יש קורטוב של עזרה לזולת. "וַיֵּן כֹּה וְכֹה" - שמא יבוא מישהו להגנה על היהודי המוכה? וכשראה משה ש"אין אִישׁ", שאין אפילו אדם אחד שיתייצב כנגד העוול, הכה הוא בעצמו את המצרי. משה רבנו קיים את דברי המשנה "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש" (אבות ב, ה).

שאל דוד בוצ'קו